THE BEGINNINGS OF ROMANIAN JOURNALISM

Mihaela Mocanu
PhD., „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract:Being the product of a particular historical, political, cultural, and social context, the journalistic discourse has strong referential roots, providing a complex picture of the evolution of political and cultural mentalities. This study proposes a perspective upon the beginnings of journalism in Romanian in the attempt to capture the crystallization phenomenon of a journalistic discourse marked by specific topics and forms of expression. We intend to connect the presentation to the social and political data of the 19th century, that offer the premises for the configuration of a distinct profile of the Romanian journalism, while representing, at the same time, the source of the topics discussed by the most important publications of the time.

Keywords: Romanian journalism, the 19th century, journalistic discourse, social and political context, editorial policy.

1. Primele publicații în limba română

În ce priveşte începuturilepresei în limba română, literatura de specialitate nu înregistrează un consens al opiniilor referitor la datare, iar acest lucru se datorează, în parte, formelor diverse de manifestare pe care le cunoaşte publicistica la începuturile ei: calendar, foaie, almanah, ziar ș.a. Astfel, dacă ne raportăm la primul calendar tipărit la Braşov, în 1731, de către dascălul Petcu Şoanul, începuturile presei româneşti se situează cu opt decenii mai devreme faţă de apariţia ziarelor lui Heliade-Rădulescu şi Gheorghe Asachi[1]. Un alt fenomen, care precede apariția gazetelor tipărite la noi, vizează circulația unor foi în manuscris, mai întâi în Banat şi Transilvania, aflate sub dominaţia Imperiului Habsburgic, iar mai apoi şi în celelalte regiuni româneşti. În general, sunt avansate mai multe ipoteze cu privire la momentul apariției presei în limba română. Ion Hangiu situează actul de naştere al acesteia la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în februarie 1790, când apare la Iaşi „Courrier de Moldavie", gazetă care publică,alături de ştiri cu caracter militar şi administrativ, noutăţi de senzaţie şi reportaje insolite, în limba franceză[2]. Potrivit lui Octavian Butoi, primele încercări de editare a periodicelor româneşti datează tot de la sfârşitul sec. al XVIII-lea, când, în Transilvania, o serie de cărturari conştienţi de rolul presei în lupta împotriva autorităţilor habsburgice şi în procesul de culturalizare a maselor largi fac eforturipentru editarea unor ziare şi reviste în limba română. Astfel, în 1789, „Societatea de oameni literaţi" din Sibiu are iniţiativa editării unui ziar românesc destinat mediului rural, având ca scop declarat educaţia cetăţenească culturală[3]. Însă, din cauza condiţiilor impuse de cenzură în Transilvania, a măsurilor dure luate după redactarea documentului „Supplex libellus Valachorum Transilvaniae" (1791), iniţiativa eşuează.

[1] Marian Petcu deschide *Istoria jurnalismului din România în date* ([3]2012) cu prezentarea „Calendarului" editat de Petcu Șoanul în Scheii Braşovului, pe care îl consideră „prima publicație periodică în limba română" (p. 13).
[2] I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 173.
[3] Octavian Butoi, *Istoria presei româneşti (Sinteze 1),* în „Analele Universităţii Bucureşti. Secţia filozofie", Anul XVIII, NR. 2, 1969, p. 197-205.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

În ciuda acestor atestări, nu se poate vorbi de o presă românească autentică până la începutul veacului al XIX-lea. Primele decenii ale acestui secol înregistrează o serie de transformări în viaţa economică, politică şi culturală a principatelor, care facilitează apariţia publicaţiilor în limba română. Intensificarea procesului de destrămare a relaţiilor de producţie feudale şi de dezvoltare a capitalismului, slăbirea dominaţiei străine, lărgirea pieţei interne, intensificarea schimburilor comerciale cu Europa de Vest sunt fenomene care creează premisele apariţiei şi dezvoltării unei prese româneşti, care să prezinte şi să dezbată temele acute ale timpului. Primele publicaţii româneşti apar în Transilvania şi sunt legate de activitatea culturală a Şcolii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, I. Budai-Deleanu şi ceilalţi reprezentanţi ai iluminismului acordă presei un loc important între mijloacele de răspândire a ideilor iluministe în rândul populaţiei. Apariţia jurnalelor este favorizată şi de dezvoltarea schimburilor culturale cu străinătatea, de circulaţia valorilor materiale, de schimbul permanent de idei, înlesnit de plecarea la studii în Europa apuseană a tinerilor cărturari români.

Primele publicaţii în limba română sunt: „Curierul Românesc", apărut la Bucureşti, în 8 aprilie 1829, sub coordonarea lui Ion Heliade Rădulescu, „Albina Românească", editată începând cu 1 iunie 1829, la Iaşi, sub conducerea lui Gheorghe Asachi, şi „Gazeta de Transilvania", editată de George Bariţ, la Braşov, începând cu 12 martie 1838. Cele trei periodice au obiective editoriale măreţe, vizând atât cuprinderea aspectelor culturale ale vremii, cât şi prezentarea evenimentelor de politică internă şi externă. Editorialul „Curierului Românesc" este edificator pentru politica editorială cultivată de aceste prime pubicaţii: „Folosul Gazetei este de obşte şi de o potrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul îşi pironeşte ascuţitele şi prevăzătoarele sale căutături şi se adâncează în gândirile şi combinările sale; aici liniştitul literat şi filosof adună şi pune în cumpănă faptele şi întâmplările lumii; îndrăzneţul şi neastâmpăratul războinic se desăvârşeşte într-însa povăţuindu-se din norocirile sau greşalele altor războinici; băgătorul de samă neguţător dintr-însa îşi îndreptează mai cu îndrăzneală spiculaţiile sale; până când în sfârşit şi asudătorul plugar, şi el poate afla aceea ce înlesneşte ostenelile sale. Nu este nici o treaptă, nu este nici o vârstă care să nu afle plăcere şi folos într-această aflare vrednică şi cuviincioasă cuvântării omului, adică în Gazetă"[4].

Încercând să răspundă unor obiective practice, primele periodice în limba română au un caracter eclectic, înglobând articole pe teme economice, culturale, politice, administrative ş.a. Printre articolele culturale, dominante în paginile gazetelor din această epocă, se strecoară materiale cu teme politice, dar şi însemnări de ordin practic privitoare la agricultură. Prezentăm în rândurile ce urmează profilul editorial al celor trei publicaţii amintite mai sus, aşa cum este configurat acesta de paginile gazetelor respective.

„Curierul Românesc"

Îl are ca fondator, editor şi proprietar pe Ion Heliade-Rădulescu, fiind tipărit la Bucureşti, începând cu 8 aprilie 1829.La începutul anului 1829, Heliade anunţa printr-o *Înştiinţare* apariţia unei publicaţii în limba română, care avea să cuprindă următoarele secţiuni: „1. O culegere de cele mai folositoare şi interesante lucruri din gazeturile Evropii. 2. Însemnări pentru creşterea şi sporirea literaturii româneşti; 3. Înştiinţări pentru cele mai

[4] Nerva Hodoş şi Al Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti*, Tipografia Carol Göbl Bucureşti, 1913, p. 176

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

folositoare articole ale negoțului. 4. Cele din lăuntru și slobode săvârșiri ale statului nostru, precum și judecăți însemnate, sfaturi și hotărâri ale Divanului pentru îmbunătățirea patriei: voinți ale Divanului pentru publicarea vreunei pricini ș.c.l."[5]. Publicația are la început un tiraj de 280 de exemplare și patru numere săptămânale, fiind una dintre gazetele care se bucură de o lungă viață editorială. Începând cu numărul din 3 ianuarie 1830, ziarul apare cu subtitlul „Gazetă administrativă, comercială și literară", urmând ca din 7 ianuarie, locul calificativului *literară* să fie luat de cuvântul *politică*. Se sugerează astfel deplasarea centrului de interes în zona politică. De-a lungul timpului, „Curierul Românesc" a avut mai multe suplimente: „Adaos literar la «Curierul Românesc»", „Gazeta Teatrului Național", „Muzeul Național", „Curier de ambe sexe".

Din punct de vedere editorial, ziarul își propuneprezentarea principalelor evenimente administrative, comerciale și literare din spațiul românesc. Conștienți de rolul educativ al presei, redactorii încearcă să acopere zone dintre cele mai diverse ale spațiului public. În acest sens, regăsim în paginile „Curierului Românesc" următoarele rubrici constante: *Ştiri din năuntru*, *Ştiri din afară*, *Înştiinţări*, *Literatură* și *Varietăți*. Până la editarea suplimentelor, ziarul cuprinde, „în afară de texte administrative (hotărâri oficiale, știri politice și militare), articole de cultură cu largă circulație în Muntenia, Moldova și Transilvania, articole despre limba română literară și despre rolul culturii în lupta pentru autonomie și progres social, semnate de Heliade"[6]. Unul dintre obiectivele majore ale gazetei rămâne acțiunea de cultivare și de îmbogățire a limbii și literaturii române, demers susținut și prin paginile suplimentelorculturale.

„Albina Românească"

Apare începând cu 1 iunie 1829, la Iași, cu subtitlul „Gazetă politico-literară", fiind primul ziar în limba română din Moldova. Publicația are următoarele perioade de apariție: 1 iunie 1829-3 ianuarie 1835; 3 ianuarie 1837 – 2 ianuarie 1850, înregistrând în primii ani două numere pe săptămână.„Albina Românească" îl are ca proprietar pe Gh. Asachi, iar printre editori pe: V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu, Iancu Codrescu. Începând cu 14 martie 1837, ziarul editează suplimentul„Alăuta românească", menit să stimuleze creația literară din Moldova. În *Înştiinţarea* tipărită de Gh Asachi în 17 aprilie 1829, sunt anunțate obiectivele editoriale ale „Albinei Românești": „să publice politicești și interesante novitale din toate țările lumei, buletine de la teatrul războiului, culegeri istorice, literale, morale, filologice, acele despre folositoare aflări, și mai ales adese se vor împărtăși din vrednici scriitori povățuiri despre economia câmpului, despre care, pentru toate timpurile anului, se vor însemna regule după sistema practivă în țările politicite, atât despre mai bună lucrarea pământului, a pometelor, a viilor, a stupilor, a virmilor de mătasă, a velnițelor, a pădurilor, cât și povățuirii pentru ferirea și vindecarea epizootiei (boalei vitelor)"[7].Sprijinind creația literară românească, gazeta își va deschide paginile unor colaboratori precum: C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, A. Donici, V. Alecsandri, C. Caragiali, N. Nicoleanu, G. Săulescu, G. Sion, C. Bolliac, D. Gusti ș.a.

[5]*Apud* I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 202.
[6]*Ibidem*, p. 203.
[7] I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 33.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

„Gazeta de Transilvania”

Este editatădin 12 martie 1838, la Braşov, sub conducerea lui George Bariţ, fiind considerată „primul ziar politic al românilor transilvăneni”[8]. Publicaţia îi are ca redactori pe G. Bariţ, Andrei Mureşanu, Iacob Mureşianu, fiind una dintre gazetele cu cea mai lungă viaţă editorială.Are apariţii săptămânale în perioada 12 martie 1838 – 30 decembrie 1842; 2 iulie 1858 – 30 decembrie 1860; 13 octombrie 1918 – 1 ianuarie 1954, urmând ca după această dată să aibă apariţii neregulate. Începând cu numărul din 3 ianuarie 1849, apare cu titlul „Gazeta transilvană”, iar din 1 decembrie 1849, „Gazeta Transilvaniei”.Din 2 iulie 1838 editează suplimentul literar „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, cuprinzând texte de istorie, filologie şi articole pe teme politice. Vorbind despre etape necesare de cristalizare şi de identificare a unei formle adecvate, în procesul de dezvoltare a presei din Transilvania, Mircea Popa afirmă că „abia odată cu apariţia celor două foi ale lui G. Bariţ, *Foaie pentru minte*...(18388) şi *Gazeta Transilvaniei* (1838), presa literară din această provincie se poate socoti pe deplin întemeiată, găsindu-şi o tradiţie şi un mod de a exista”[9].

Alăturându-se lui Heliade şi Asachi, Barițsubliniază în articolul-program din primul număr al „Gazetei de Transilvania” rolul presei în viaţa socială şi culturală a unui popor: „Lăţirea ştiinţelor şi a cunoştinţelor, împărtăşirea ideilor la toate clasele de oameni, strigă astăzi toate naţiile, toate stăpânirile cele înţelepte şi părinteşti; mijloacele la acestea sunt cărţile, literatura, scrierile periodice lăţite şi propovăduite la toţi”[10].O foaie politică în limba naţională a românilor, consideră Bariţ, aduce mari foloase, căci „renaşterea unei naţii pe o cale mai uşoară şi mai scurtă nu este altfel cu putinţă decât prin însăşi lucrarea şi îmbogăţirea literaturii sale”[11]. În viziunea gazetarului, principalele mijloace pentru cultivarea limbii şi dezvoltarea creaţiei literaresunt traducerile din alte literaturi şi culegerea folclorului.

În perioada pregătirii revoluţiei de la 1848, ziarul militează pentru recunoaşterea egalităţii în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte naţionalităţi, pentru înlăturarea privilegiilor feudale şi pentru unirea românilor într-un singur stat. Din cauza discursului şi a atitudinii ferme exprimate de George Bariţ într-o serie de articole privitoare la revoluţia de la 1848, „Gazeta de Transilvania” va fi suspendată în martie 1849. La începutul lui 1850, conducerea ziarului este preluată de Iacob Mureşianu, care temperează tonul articolelor. În 1852, ziarul are următoarele rubrici permanente: *Monarhia austriacă, Depeşi telegrafice, Ţara Românească, Moldova, Cronică străină* şi *Foiletonul*. Ca şi celelalte publicaţii din epocă, „Gazeta de Transilvania”îşi deschide paginile tinerilor scriitori români, avându-i printre colaboratori pe: V. Alecsandri, Timotei Cipariu, Andrei Mureşianu, August Treboniu Laurian, I. Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, I. Slavici, Ion Pop-Reteganul, C. Negruzzi, I. Slavici ş.a. „După 1900 ziarul are un caracter preponderent informativ, pe care şi-l va păstra şi în perioada interbelică”[12].

2. Perioada 1830-1840

[8] Marian Petcu, *op. cit.*, p. 24.
[9] Mircea Popa, Valentin Taşcu, *Istoria presei româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Tritonic, Bucureşti, 2003, p. 349.
[10] I. Hangiu,*op. cit.*, p. 313.
[11]*Ibidem*,p. 313.
[12]I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790-2000)*, Ediţia a III-a, Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004, p. 314.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

Perioada 1830-1840 se caracterizează printr-o efervescenţă a fenomenului publicistic românesc, înregistrând apariţia la Iaşi şi Bucureştiaunor suplimente la periodicele deja înfiinţate („Curierul de ambe sexe”, supliment al „Curierului Românesc”; „Alăuta Românească” – supliment al „Albinei Românești”; „Foaie pentru minte, inimă şi literatură” – supliment al „Gazetei Transilvaniei”), dar şi a unor gazete noi. Presa acestei perioade se distinge prin absenţa articolelor de atitudine, de dezbatere a evenimentelor politice ale vremii, limitându-se la texte cu caracter informativ. Abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o nouă generaţie de gazetari va încredința tiparului articole impregnate de spirit polemic şi contestatar,reflectând interesul acestora pentru evenimentele timpului şi pentru educarea publicului cititor, în spiritul valorilor naţionale.

După primele decenii ale secolului al XIX-lea, caracterizate prin tatonări şi căutări de direcție în publicistica românească, urmează o etapă de definire, de depăşire a stângăciilor inerente începutului. Ziarele şi revistele acestei perioade poartă amprenta prefacerilor economice, politice şi sociale care au loc. Mulţi tineri pleacă la studii în străinătate, îndeosebi la Paris, dar şi în Germania, la München sau Heidelberg, de unde se întorc cu idei revoluţionare pe care vor să le pună în practică. Amintim aici pe Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, fraţii Ion şi Dumitru Brătianu, Alexandru Ioan Cuza, Ion Ghica, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu ş.a. Climatul politic al epocii nu este propice însă dezvoltării presei: vorbind despre această perioadă, într-o scrisoare din 20 iunie 1881, adresată lui Vasile Alecsandri, Ion Ghica afirma că „cea mai mică aluziune era pedepsită cu închisoare şi exil”[13]. Intensificarea cenzurii va conduce la dezvoltarea unor specii literare care permit recursul la subterfugiile limbajului alegoric (fabula). În ciuda presiunilor exercitate de cenzură, publicistica vremii înregistrează noi apariţii editoriale care contribuie la modernizarea discursului jurnalistic românesc. Astfel, în 1840, apar patru publicaţii noi: „Dacia literară” (1844), „Arhiva românească” (1840, 1845), „Propăşirea” (1844), toate trei editate la Iaşi, sub coordonarea lui Mihail Kogălniceanu, şi „Magazin istoric pentru Dacia” (1845), tipărit la Bucureşti,sub conducerea lui N. Bălcescu şi A. Treboniu Laurian. Toate aceste publicaţii au un pronunţat caracter politic, prezentând pe larg procesul de destrămare a feudalismului şi lupta pentru libertate şi unitate naţională. O nouă generaţie de gazetari se afirmă acum, cuprinzând nume precum: N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, G. Bariţ, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, C. Negruzzi, Timotei Cipariu, S. Bărnuţiu, Ion Ionescu de la Brad, A. Treboniu Laurian, Andrei Mureşanu, Aron Pumnul, Ion Ghica ş.a. Dincolo de notele particulare pe care le înregistrează stilul retoric al unuia sau altuia dintre cei amintiți, ei contribuie la configurarea unui discurs jurnalistic original, care poartă amprenta imperativelor politice ale vremii.

În ce priveşte conţinuturile vehiculate de discursul jurnalistic al vremii, Const. Antip subliniază că „promovarea intereselor tinerei burghezii îşi găsea expresia pe tărâm ideologic, prin afirmarea ideilor iluminismului, care se exprimau pe plan social şi politic în atitudinea potrivnică feudalismului, sistemului iobăgist, pentru independenţa naţională, iar pe plan cultural în lupta pentru deşteptarea conştiinţei naţionale prin dezvoltarea învăţământului, ştiinţei, literaturii şi artei”[14]. Împlinirea acestor deziderate impunea apariţia şi dezvoltarea

[13]*Apud* Ilie Rad, *Incursiuni în istoria presei româneşti*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 29.
[14] Const. Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Uniunea Ziariştilor din Republica Populară română, Bucureşti, 1964, p. 11.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

unor gazete care să dea glas idealurilor privind înlăturarea orânduirii feudale şi modernizarea societăţii româneşti. Necesitatea editării unor gazete cu conţinut politic se face resimţită mai întâi în Transilvania, aflată sub dominaţie străină, şi este influenţată de modelul statelor europene. Dacă în Moldova, primele ziare româneşti urmăresc în principal educarea gustului estetic al cititorilor, alocând spaţii largi traducerilor şi producţiilor literare autohtone, în Transilvania, interesul cade pe temele politice, de importanţă vitală pentru situaţia românilor aflaţi sub Imperiul Habsburgic.

3. Generația pașoptistă

Revoluţia de la 1848, vizând înlăturarea vechii orânduiri feudale şi înlocuirea acesteia cu cea capitalistă, desfiinţarea privilegiilor boiereşti şi împroprietărirea ţăranilor, îşi găseşte ecou în periodicele vremii, înregistrând nuanţe tematice particulare, în funcţie de politica editorială a acestora. Generaţia gazetarilor de la ‘48 se constituie într-un moment de referinţă în dezvoltarea discursului publicistic la noi, prin conştientizarea funcției pe care o deține presa în promovarea intereselor clasei burgheze şi prin abordarea problematicii privind libertatea presei (punctul 8 al Proclamaţiei de la Izlaz prevedea „libertatea absolută a tiparului”). Un rol important în lupta pentru eliberare îl joacă presa din Transilvania, care susține necesitatea solidarizării forţelor revoluţionare împotriva despotismului habsburgic (discursul promovat de gazete precum „Organul luminării” sau „Organul naţional”, „Amicul poporului” şi „Democraţia” este relevant în acest sens). În Moldova, mişcarea revoluţionară paşoptistă rămâne fără ecou în spațiul publicistic, din cauza presiunilor şi a temerilor redactorilor de eventuale repercusiuni.

Un element cheieîn dezvoltarea discursului jurnalisticde factură politică vizează presa revoluţionarilor exilaţi. După înfrângerea revoluţiei din Ţara Românească, capii acesteia iau drumul exilului şi continuă dincolo de hotare acţiunile politice desfăşurate în ţară. Astfel, în noiembrie 1850, apare la Paris, sub conducerea lui N. Bălcescu, „România viitoare”, gazetă care urma să adune în jurul ei revoluţionarii români paşoptişti exilaţi în străinătate, interesaţi decontinuarea acţiunilor revoluţiei. Tot la Paris, societatea „Junimea română” editează revista cu acelaşi nume. Publicaţia se bucură de sprijinul lui N. Bălcescu care publică în paginile ei articolul *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848*. Articolul program al gazetei indică următoarele obiective: „1) război celor apăsători, solidaritate cu cei apăsaţi; 2) independenţa şi unirea tuturor românilor; 3) organizarea adevăratei democraţii”[15]. Tot la Paris, în noiembrie 1851, apare „Republica Română” care exprimă poziţia celor de dreapta şi a moderaţilor. Presa politică a exilului oferă terenul de manifestare a atitudinilor specifice idealurilor revoluţionare. Puternic ancorate în evenimentele epocii, articolele poartă amprenta imperativelor de unitate şi libertate specifice vremii.

După eşecul revoluţiei de la 1848, asistăm la un recul al jurnalelor cu caracter politic, fenomen datorat, în mare parte, cenzurii şi reacţiunii care se temea de reizbucnirea mişcării revoluţionare. Pentru a supravieţui cenzurii, majoritatea publicaţiilor existente în epocă sunt nevoite să renunțe la problematica politică, limitându-se la aspecte culturale, istorice şi filologice, una dintre temele predilecte ale articolelor din această perioadă fiind unitatea de limbă şi de cultură a neamului românesc.

[15]*Apud* Const. Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Uniunea Ziariştilor din Republica Populară română, Bucureşti, 1964, p. 30.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

4. Presa românească în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează printr-o accelerare a evenimentelor politice de pe scena naţională, prin intensificarea mişcării unioniste din principate. Idealul unirii este nucleul dur al gândirii politice din această perioadă, oferind sursa tematică a gazetelor din epocă. Printre publicaţiile care desfăşoară o intensă campanie unionistă se numără: „România literară", apărută la începutul lui 1855, sub conducerea lui Vasile Alecsandri, şi „Steaua Dunării", editată de Mihail Kogălniceanu la sfârşitul anului 1855, la Iaşi. În multe dintre aceste jurnale sunt reproduse integral articole din presa europeană, în consonanţă cu politica editorială, iar tonul polemic se limitează la materialele literare. Revista „Steaua Dunării" este suspendată de cenzură, în septembrie 1856, dar ideile ei vor fi expuse mai departe în „L'Étoile du Danube", foaie editată în limba franceză la Bruxelles, până în 1858. Afirmând că „libertatea nemărginită a presei înfăţişează adeseori cele mai mari primejdii, rătăcind şi corumpând opinia publică într-un grad încât să ajungă a preda societăţile cele mai solid întemeiate, aruncându-le în turburări şi anarhie…"[16], cenzura îşi intensifică măsurile represive, limitând considerabil libertatea de expresie a jurnalelor româneşti din epocă.

În februarie 1857, apare la Bucureşti ziarul „Concordia", organ de presă al partidului naţional, care este înlocuit în cursul aceluiaşi an de „Românul", condus de C.A.Rosetti. „Românul" deschide seria jurnalelor cu un puternic discurs politic, militând pentru formarea statului naţional român. Tonul vehement al noii publicaţii este evident încă din articolul program, semnat de C.A Rosetti: „La lucru, fraţi români! Să ne suim cu mintea mai presus de sfera cea strâmtă a patimilor individuale şi, ridicând în inima noastră un templu patriei şi libertăţii, să păşim cu toţi înainte, siguri fiind că ceea ce vom avea bine sădit în minte şi în inimă mai curând sau mai târziu va intra negreşit şi în legiuirile noastre"[17]. În 1858, la Bucureşti, apare ziarul „Dâmboviţa", condus de D. Bolintineanu, carepledează, de asemenea, pentru formarea statului naţional român.

După alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza, centrul politic al ţării se mută la Bucureşti, şi, implicit, cele mai multe ziare politice îşi au redacţia în capitală. Adept al libertăţii de expresie a presei, Cuza încurajează apariţia jurnalelor româneşti, ca mijloc de manifestare a vieţii publice, dar şi ca instrument de educaţie a maselor largi. Publicaţiile apărute în această perioadă se împart în două categorii, în funcţie de politica editorială care le guvernează: jurnale care exprimă idei progresiste şi gazete reacţionare. Politica domnitorului este sprijinită de gazete precum „Dâmboviţa", „Buciumul" şi „Ţeranul român", iar printre jurnalele aflate pe poziţii reacţionare se numără: „Conservatorul progresist", „Unirea" şi „Proprietarul român". În capitală, pe lângă ziarele în limba română, iau fiinţă gazete în diverse limbi străine: „La Roumanie" (1861), „La voix de la Roumanie" (1861), „Deutsche Zeitung" (1859), „Bukuresti Magyar Közlöny (1860) ş.a. Presa vremii reflectă politica de reforme dusă de Cuza: împroprietărirea ţăranilor, secularizarea averilor mănăstireşti, dezvoltarea şi modernizarea învăţământului, consolidarea armatei, în vederea războiului care avea să vină ş.a. Se creează acum condiţii materiale pentru înscrierea presei pe alte coordonate de dezvoltare: impunerea telegrafului ca mijloc modern de transmitere a informaţiei, desemnarea

[16]N. Deleanu, *Presa în slujba Unirii*, în „Presa noastră", nr. 5, 1957.
[17] Dan Berindei, *Dezvoltarea presei bucureştene în perioada formării şi organizării statului naţional român (1856-1864)*, în „Studii", nr. 3, 1962, p. 669-670.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

de corespondenţi speciali în străinătate, după modelul jurnalelor europene, modernizarea tipografiilor, conducând la creşterea tirajelor şi a calităţii grafice, dezvoltarea publicităţii, oferind noi surse de venituri redacţiilor, conduc la un reviriment al publicisticii în epocă. Odată cu dezvoltarea vieţii parlamentare, presa politică ocupă o pondere din ce în ce mai însemnată: sunt înregistrate în această perioadăoptsprezecepublicaţii cu caracter politic, mare parte din acestea având redacţiile în Bucureşti[18].

Sub domnia lui Cuza este elaborată, pentru prima dată, o lege a presei (1862), consolidată prin Constituţia din 1866, care prevede desfiinţarea cenzurii şi proclamă libertatea de expresie. Legea cuprinde şi o serie de măsuri la dispoziţia autorităţilor (autorizaţii, cauţiuni, avertismente), care le acordă drept de control asupra publicaţiilor. Aceste măsuri, consideră Vasile Păsăilă, nu puteau să limiteze libertatea de expresie a presei care„era abilitată să critice toate ideile, ca şi activitatea administraţiei publice, şi chiar să exercite ura şi dispreţul cetăţenilor faţă de guvern, pentru că reprezentanţii autorităţii trebuie să aibă curajul de a înfrunta calomnia şi lucrurile inexacte”[19]. Înregistrând diverse coloraturi ideologice (liberale, conservatoare, independente), presa vremii cunoaşte o dezvoltare considerabilă, bazată, în mare măsură, pe prestigiul şi personalitatea conducătorilor publicaţiilor.

Cele două grupări politice ale vremii, partidul conservator şi partidul liberal, conştientizează necesitatea editării unor gazete care să le apere şi să le promoveze interesele. Astfel, cauza conservatoare este susţinută în paginile unor ziare precum „Timpul” (1876-1884), „Epoca” (1885) şi „Conservatorul” (1900), iar poziţia liberală este sprijinită de gazetarii de la „Românul”, „L’Independence Roumaine” (1879), „Voinţa naţională” (1884) şi „Democraţia” (1888). Discursul acestor jurnale oglindeşte, în mare măsură, ideologiile celor două grupări politice şi idealurile unei clase politice nou înfiinţate la noi. Pe lângă organele de presă ale celor două partide care îşi dispută puterea politică, apar jurnale independente precum „Universul” (1884) sau „Adevărul” (1888), dar şi o serie de publicaţii satirice („Satyrul”, „Ghimpele”, „Moftul român”, „Moş Teacă”) care condamnă, cu ironie şi umor, moravurile societăţii burghezo-moşiereşti.

În Ardeal semnalăm apariţia publicaţiilor „Familia” lui Iosif Vulcan, „Albina” lui Vicenţiu Babeş şi „Federaţiunea” lui Alexandru Roman, care militează pentru apărarea intereselor poporului român împotriva nedreptăţii sociale şi a absolutismului. Alte jurnale, precum „Luminătorul” (1880-1894), „Tribuna poporului” (1896), „Libertatea” (1902), apărute la Timişoara, Arad, Orăştie, se constituie în apărătoare ale intereselor maselor largi. Un discurs vehement împotriva asupririi sociale şi naţionale susţine „Tribuna” lui Ioan Slavici, declanşând un val de procese şi condamnări în rândul redactorilor săi.

Pe lângă o anumită specializare tematică (apar publicaţii economice, juridice, literare, ştiinţifice, militare, sportive, adresate unor categorii de public particulare), asistăm la sfârşitul secolului al XIX-lea la îmbogăţirea şi diversificarea surselor de informare, prin valorificarea sucursalelor din Bucureşti ale agenţiilor străine. Astfel, între 1877-1888, funcţionează la Bucureşti sucursala agenţiei franceze Havas, iar mai târziu sucursala agenţiei austriece Corrbureau, realizând legătura cu agenţia germană „Wolf” şi cu agenţia engleză „Reuter”. De asemenea, în 1889, este înfiinţată o agenţie telegrafică proprie – „Agenţia română”, care

[18]*Apud* Ilie Rad, *Incursiuni în istoria presei româneşti*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 48
[19]*Ibidem* p. 50.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

funcţionează până în 1916[20]. Procesul de modernizare a publicisticii româneşti se intensifică, iar discursul jurnalistic al vremii îmbracă haine noi, sub imperiul mutaţiilor istorice, politice şi culturale din epocă.

5. Concluzii

Editate la începutul secolului al XIX-lea, primele publicaţiiîn limba română au un pronunţat caracter eclectic, înglobând, alături de comunicate oficiale, traduceri din presa străină, texte literare, scrisori, sfaturi practice ş.a. Eterogenă sub aspectul problematicii şi cu deschidere impresionantă spre traduceri, presa începutului de secol îşi deschide paginile celor mai diverse domenii de cunoaştere şi cultură: istorie, filologie, politică, pedagogie etc.Dacă începuturile presei româneşti stau sub semnul tatonărilor inerente începutului de drum, odată cu cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea, asistăm la un proces accentuat de modernizare, atât la nivelul conţinutului, cât şi la nivelul expresiei utilizate. Treptat, paginile de ziar se structurează în rubrici, acordând spaţii largi informaţiilor privind politica internă, iar apariţia reportajelor documentate fac dovada configurării unei generaţii de jurnalişti autentici. Începând cu cea de-a doua decadă a secolului al XIX-lea, remarcăm specializarea tematică a gazetelor româneşti care anunţă în cadrul articolelor program, atât direcţiile tematice, cât şi principiile şi criteriile de elaborare a materialelor. Definirea unei politici editoriale are la bază conştientizarea sporită a rolului pe care îl joacă presa în procesul de modernizare a ţării.

Bibliografie:

Antip Const., *Contribuţii la istoria presei române*, Uniunea Ziariştilor din Republica Populară română, Bucureşti, 1964.

Berindei Dan, *Dezvoltarea presei bucureştene în perioada formării şi organizării statului naţional român (1856-1864)*, în „Studii”, nr. 3, 1962, p. 669-670.

Butoi Octavian, *Istoria presei româneşti (Sinteze 1)*, în „Analele Universităţii Bucureşti. Secţia filozofie”, Anul XVIII, nr. 2, 1969, p. 197-205.

Deleanu N., *Presa în slujba Unirii*, în „Presa noastră”, nr. 5, 1957

Hangiu I., *Dicţionarul presei literare româneşti (1790-2000)*, Ediția a III-a, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.

Hodoş Nerva, Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti*, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1913.

Iorga Nicolae, *Istoria presei româneşti*, Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1999.

Petcu Marian (coord.), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, ediția a treia, Editura Polirom, Iași, 2012.

[20] Const. Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Uniunea Ziariştilor din Republica Populară română, Bucureşti, 1964, p. 45.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)

Popa Mircea, Valentin Tașcu, *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Tritonic, București, 2003.

Rad Ilie, *Incursiuni în istoria presei româneşti*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008.

BDD-A27478 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:10 UTC)